Αντικληρικαλισμός: η «Αχίλλειος πτέρνα» της Αριστεράς

Χρύσανθος Λαζαρίδης

Γράφει ο Χρύσανθος Λαζαρίδης.

(Αναδημοσίευση ενός άρθρου του 2002 από το Δίκτυο 21 – εδώ ο σύνδεσμος της πρώτης δημοσίευσης στο Αντίβαρο)

Η ιδεολογία περιλαμβάνει όλα εκείνα τα «ερμηνευτικά σχήματα» με τα οποία ευρύτεροι πληθυσμοί αντιλαμβάνονται τον κόσμο μέσα στον οποίο ζούν, τη θέση τους και τις προοπτικές τους μέσα σε αυτόν. Το τι είναι «καλό» και το όχι, το τους «συμφέρει» και τι όχι, το τι αποτελεί «πρόοδο» και τι όχι όλα αυτά καθορίζονται από τα ιδεολογικά σχήματα που έχουν ήδη αποδεχθεί.

Το τι μπορεί να αλλάξει, πώς μπορεί να αλλάξει, τι ρίσκο είναι διατεθειμένη η κοινωνία να αναλάβει και το κόστος να καταβάλει, για να αλλάξει τις συνθήκες μέσα στις οποίες ζει όλα αυτά αποτελούν στοιχεία της ιδεολογίας, και μάλιστα κατεξοχήν πολιτικά στοιχεία της ιδεολογίας που κυριαρχεί κάθε φορά. Επομένως, η κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία, καθορίζει και μείζονες στρατηγικές επιλογές μιας κοινωνίας. Τα ιδεολογικά σχήματα που αποδέχεται η πλειονότητα του πληθυσμού για την ερμηνεία του κόσμου, επηρεάζουν άμεσα και τις στρατηγικές που επιλέγει ή αποδέχεται για την διατήρηση ή την ανατροπή της πραγματικότητας. Έτσι, πολλές φορές, η «απόκλιση» που υπάρχει ανάμεσα στον «ορθολογισμό» (τις ορθολογικές επιλογές στρατηγικής) και την πραγματικότητα (τις επιλογές που τελικώς υιοθετούνται), οφείλεται στην κυρίαρχη ιδεολογία. Οι κοινωνίες δεν κάνουν πάντα τις καλύτερες επιλογές για τον εαυτό τους και το μέλλον τους, επειδή συχνά βρίσκονται υπό την επήρεια ιδεοληψιών που τις αποπροσανατολίζουν.

Υπάρχουν τρεις τέτοιες μείζονες ιδεοληψίες, που έλκουν την καταγωγή τους από το χώρο της (ευρύτερης) Αριστεράς, αλλά μέσα από τη λειτουργία των ΜΜΕ τείνουν να κυριαρχήσουν σε ολόκληρη της ελληνική Κοινωνία – ηγεμονεύοντας σε δυσανάλογα μεγάλο τμήμα της Κοινής Γνώμης. Ακόμα και σε στρώματα του πληθυσμού που ορίζονται ως «συντηρητικά», ή τέλος πάντως, δεν έχουν εκλογικές συμπάθειες προς τον αριστερό χώρο. Πρόκειται για τον αντικληρικαλισμό, τον πασιφισμό και την εχθρότητα προς την ελεύθερη αγορά. Σήμερα θα εξετάσουμε την πρώτη από αυτές τις ιδεοληψίες: τον Αντικληρικαλισμό

«Όπιο των λαών» ή ουσιώδες στοιχείο Πολιτισμού; Ο αντικληρικαλισμός της Αριστεράς, στηρίζεται στην απλοϊκή πεποίθηση ότι οι θρησκείες είναι το «όπιο των λαών», ένα «σκοταδιστικό εργαλείο» που συχνά χρησιμοποιούν οι κυρίαρχες τάξεις για να επιβάλουν «παθητικότητα» στις λαϊκές μάζες

και να διευκολύνουν την κυριαρχία τους. Η αλήθεια είναι, ασφαλώς, ότι συχνά οι θρησκείες έχουν λειτουργήσει πολιτικά ως «εργαλεία επιβολής» καταπιεστικών καθεστώτων. Αλλά συχνά έχουν λειτουργήσει και ανατρεπτικά. Πολλές φορές και αποσταθεροποιητικά, για την κυριαρχία αυταρχικών καθεστώτων.

Από την άλλη πλευρά, μερίδα των διανοουμένων νιώθει μια βαθύτερη απέχθεια προς τις θρησκείες που έχει διαφορετικά κίνητρα: Συχνά οι θρησκείες αρνήθηκαν να αποδεχθούν επιστημονικές ανακαλύψεις, όταν αυτές οι τελευταίες ανάτρεπαν τις θρησκευτικές δοξασίες για τη Κοσμογονία. Ο Γαλιλαίος είχε πρόβλημα να υποστηρίξει το ηλιοκεντρικό σύστημα. Ο Κολόμβος προσέκρουε σε έντονες δισειδαιμονίες, όταν σχεδίαζε το μεγάλο ταξίδι προς τις «Δυτικές Ινδίες». Η εξελικτική θεωρία του Δαρβίνου (και, κυρίως, η διδασκαλία της) ακόμα έχει προβλήματα σε πολλά μέρη του κόσμου (μεταξύ των οποίων και στις ίδιες τις ΗΠΑ!)

Πρέπει, ωστόσο, να υπογραμμίσουμε ότι όλες οι θρησκείες δεν στάθηκαν αρνητικές στην επιστημονική πρόοδο. Για παράδειγμα, είναι αλήθεια, ότι η μεγάλη βιβλιοθήκη της Αλεξανδρείας πυρπολήθηκε από φανατικούς μουσουλμάνους. Από την άλλη πλευρά, είναι επίσης αλήθεια ότι μέγα μέρος της αρχαίας Γραμματείας (Ελληνικής κυρίως) διασώθηκε, από άραβες διανοουμένους του μεσαίωνα, σε μια φάση όπου στην χριστιανική Ευρώπη κυριαρχούσε ο σκοταδισμός, ενώ στο μουσουλμανικό κόσμο είχε ήδη επικρατήσει πνεύμα ανοχής.

Αξίζει ακόμα να παρατηρήσουμε ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν είχε ιδιαίτερο πρόβλημα με τις φυσικές επιστήμες και τις νέες θεωρίες. Σε ορθόδοξα χριστιανικά μοναστήρια διασώθηκαν, μεταξύ άλλων, τα χειρόγραφα του Πτολεμαίου, τον καιρό που η Καθολική Δύση δίωκε απηνώς ως «άπιστους» και «μάγους», τους Γαλιλαίους. Για να μη μιλήσουμε για την αρχαία ελληνική θρησκεία του δωδεκαθέου, ή για τον Ινδουϊσμό, που είχαν υιοθετήσει με απόλυτη ελευθεριότητα την επιστημονική έρευνα ή τη φιλοσοφική συζήτηση για τον Κόσμο. Αυτό που γίνεται αντιληπτό ως αντίθεση Θρησκείας-Επιστήμης είναι συχνά μια ιστορική εμπειρία, κυρίως στην Χριστιανική Δυτική Ευρώπη των τελευταίων αιώνων η ιστορική εμπειρία της Ιεράς Εξέτασης. Έτσι, μερίδα των διανοουμένων, με έντονες επιρροές από τη Δύση, τείνει να γενικεύσει την (σχετικά πρόσφατη) ιστορική εμπειρία της Δύσης με το θρησκευτικό σκοταδισμό. Και να εκλαμβάνει τη Θρησκεία γενικά ως ένα συντηρητικό θεσμό ανασταλτικό κάθε προόδου κυρίως κάθε επιστημονικής προόδου τελικά κάθε «κοινωνικής προόδου», κάθε απελευθέρωσης της κοινωνίας από φόβους και προκαταλήψεις.

Η αντίθεση αυτής της μερίδας των (δυτικόστροφων) διανοουμένων προς τη Θρησκεία γενικότερα, οδηγεί σε αντίθεση προς κάθε μεταφυσική ανησυχία. Εδώ, όμως, η αντίθεση προς τον θεοκρατικό σκοταδισμό τείνει να γίνει η ίδια σκοταδισμός. Διότι η μεταφυσική ανησυχία είναι ουσιώδες στοιχείο κάθε ανθρώπινου πολιτισμού. Η επίγνωση του τέλους της φυσικής ζωής και η αγωνία για το «επέκεινα», για το μετά την φυσική ζωή μέλλον της ύπαρξης συνιστά ουσιώδες χαρακτηριστικό που καθορίζει τα αξιακά πρότυπα, τις συμπεριφορές της ίδιας της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων σε όλους τους πολιτισμού.

Χωρίς τη μεταφυσική ανησυχία δεν θα υπήρχε ούτε Παρθενώνας (αφιέρωμα σε θεά για τα επινίκια των Μηδικών), ούτε ο Ναός της Αγίας Σοφίας. ούτε Αρχαίες τραγωδίες, ούτε Ομηρικά έπη, ούτε η Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, ούτε ο Σπινόζα, ούτε ο Σάιξπηρ. Χωρίς την διαρκή συζήτηση για τα «μετα τα φυσικά», δεν θα υπήρχε η φιλοσοφική αναζήτηση της ίδιας της αυτογνωσίας του ανθρώπου, ούτε εκείνες οι αισθητικές τομές που καθόρισαν τους «τρόπους» της ανθρώπινης ύπαρξης. Μια κοινωνία από ανθρώπους χωρίς μεταφυσικές ανησυχίες, πρώτον είναι αδιανόητη, δεύτερον είναι εφιαλτική, τρίτον, κατά πάσα πιθανότητα οδηγεί σε κτηνωδία. Ανθρωποι που ενδιαφέρονται μόνο για τους υλικούς όρους της ύπαρξης τους σήμερα, δεν φτιάχνουν «ελεύθερες κοινωνίες αλληλεγγύης», μάλλον φτιάχνουν αγέλες «αρπακτικών».

Μη ξεχνάμε ότι ο Χίτλερ, ο Μουσουλίνι, ο Στάλιν και ο Πολ Πότ ήταν όλοι τους άθεοι. Και στα ολοκληρωτικά καθεστώτα που εγκατέστησαν, η κοινωνία είχε «απελευθερωθεί» από την «καταπίεση» της Εκκλησίας, αλλά είχε υποταχθεί σε μια τυραννία πολύ επαχθέστερη. Και σε ένα φόβο πολύ πιο εφιαλτικό.

Απαραίτητες διακρίσεις

Είναι άλλο πράγμα η απελευθέρωση των ανθρώπων από το μεταφυσικό φόβο (απελευθέρωση που την επαγγέλλονται άλλωστε και πολλές θρησκείες) κι είναι τελείως διαφορετικό πράγμα η συστηματική καταστολή της μεταφυσικής αγωνίας.

Είναι άλλο πράγμα η απελευθέρωση της κοινωνίας από το θρησκευτικό σκοταδισμό (ιεροεξεταστικού ή χομεϊνικού χαρακτήρα) κι είναι τελείως διαφορετικό πράγμα η προσπάθεια εκρίζωσης του θρησκευτικού συναισθήματος. Είναι άλλο πράγμα ο διαχωρισμός κράτους Εκκλησίας (κυρίως στο διοικητικό και στο δικαϊκό πεδίο) κι είναι τελείως διαφορετικό πράγμα η «περιθωριοποίηση» της Εκκλησίας ή ο περιορισμός του πνευματικού της ρόλου και η συρρίκνωσή της σε τελετουργικές «υπηρεσίες» και μόνο (βαπτίσια, κηδείες κλπ.).

Εδώ, λοιπόν, έχουμε τρία στοιχεία:

* Πρώτον, στο όνομα της απελευθέρωσης της κοινωνίας από το «θρησκευτικό σκοταδισμό», γίνεται προσπάθεια να εκριζωθεί το ίδιο το θρησκευτικό συναίσθημα των ανθρώπων. Κι αυτό οδηγεί σε ένα κοσμικό σκοταδισμό («φωταδισμό» τον αποκαλούν μερικοί) πολύ χειρότερο. Όπου διάφοροι, «γιακωβίνικης» νοοτροπίας «διανοητές», επικαλούνται το ότι η Πίστη είναι «προσωπική υπόθεση», για να καταστείλουν τη δημόσια ομολογία της Πίστης συνολικά.

Παραβλέποντας, βέβαια, ότι μπορεί η Πίστη να είναι «προσωπική υπόθεση» αλλά η δημόσια ομολογία της είναι κατακτημένο ανθρώπινο δικαίωμα. Παραβλέποντας, ακόμα, ότι καμία δημόσια αρχή, στο όνομα οποιωνδήποτε «προσωπικών δεδομένων», δεν δικαιούνται να προστατέψει τους πολίτες από τους? ίδιους τους εαυτούς τους. Αλλιώς θα φτάσουμε στο σημείο να απαγορεύουμε στους Εβραίους συμπολίτες μας να φοράνε τη «γιαλμούκα» (το διακριτικό μικρό καπελάκι, δηλωτικό της πίστης τους), στους μουσουλμάνους να φοράνε το φέσι τους, στους χριστιανούς ορθοδόξους να κάνουν το σταυρό τους όταν περνάνε από Εκκλησία. Όλοι αυτοί «αποκαλύπτουν εθελοντικώς» ένα «ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο» τους – έτσι δεν είναι;

Γενικά η αντίληψη ότι οφείλει η Πολιτεία να προστατέψει τους πολίτες από τον εαυτό τους προσιδιάζει σε αυταρχικά καθεστώτα και σε ολοκληρωτικές νοοτροπίες.

Αν ο πολίτης έχει δικαίωμα να ομολογεί δημόσια την Πίστη του (αλλιώς θα τους χώσουμε πάλι σε ? «κατακόμβες») τότε ασφαλώς έχει και το δικαίωμα να τη δηλώνει δημόσια στο δελτίο της ταυτότητάς τους ή οπουδήποτε αλλού επιθυμεί.

Το ευαίσθητο προσωπικό του δεδομένου (όπως άλλωστε προβλέπει και η σχετική νομοθεσία) δεν προστατεύεται από τον ίδιο, προστατεύεται από τους άλλους. Και δεν μπορεί η «προστασία» του ευαίσθητου προσωπικού δεδομένου της Πίστης ενός πολίτη, να του αναστέλλει ένα άλλο θεμελιώδες δικαίωμα: τη δημόσια ομολογία της Πίστης.

* Δεύτερον, έχουμε το στοιχείο της αντιστροφής. Υποτίθεται ότι με την απαγόρευση αναγραφής του θρησκεύματος, διευκολύνουμε την ανοχή μεταξύ των ανθρώπων και την ισοπολιτεία μεταξύ τους και έναντι του κράτους. Αλλά το αντίθετο ακριβώς συμβαίνει: Η ανοχή που στηρίζεται στην άγνοια, δεν οδηγεί στην ισοπολιτεία, αλλά στην διάχυτη καχυποψία. Η δημοκρατική ανοχή στηρίζεται στην επίγνωση της διαφορετικότητας. Εξασφαλίζουμε την ισοπολιτεία όλων, όχι διότι αγνοούμε τις

διαφορετικότητές τους – αντίθετα γνωρίζουμε τις διαφορετικότητες τους και εξασφαλίζουμε ίσες ευκαιρίες και ίδια αντιμετώπιση για όλους.

Αν ένας Εβραίος κατάφερνε να αποκρύψει την καταγωγή του και δήλωνε φανατικός «Εθνικοσοσιαλιστής», μπορεί να είχε καλή μεταχείριση και στο Ναζιστικό καθεστώς. Το πρόβλημα είναι ότι αν τον έπαιρναν χαμπάρι τον οδηγούσαν στα κρεματόρια. Η δημοκρατία διαφέρει από τον ολοκληρωτισμό όχι στην «ανοχή» της άγνοιας, αλλά στην ανοχή της επίγνωσης. Ο σεβασμός της διαφορετικότητας (είτε πρόκειται για θρησκευτική είτε για φυλετική διαφορετικότητα) είναι χαρακτηριστικό της δημοκρατίας, όταν η πολιτεία γνωρίζει τις διαφορετικότητες και τις σέβεται, όχι όταν τις «ανέχεται» επειδή τις αγνοεί. Όταν τις αγνοεί, δεν τις σέβεται, απλώς τις αγνοεί?

* Τρίτον, συχνά ο αντικληρικαλισμός της αριστεράς, αποτελεί την «Αχίλλειο πτέρνα της», όταν η εξουσία θέλει να τη χειραγωγήσει. Πρόκειται για «εξαρτημένο ανακλαστικό» της Αριστεράς, το οποίο εκμεταλλεύεται η Εξουσία (κυρίως η εξουσία της Κεντροαριστεράς) όταν θέλει εκ των προτέρων να εξουδετερώσει τις αντιδράσεις των αριστερών κομμάτων, για κάποια άλλα «αντιλαϊκά» – μέτρα που προωθεί.

Αρχίζει να εκμεταλλεύεται τον αντικληρικαλισμό της Αριστεράς, για να την συσπειρώσει γύρω της, να μειώσει τις αντιδράσεις της και να αμβλύνει τα ανακλαστικά της σε άλλα μέτρα που πρόκειται να λάβει. Εν όψει της ρύθμισης για το Ασφαλιστικό, η εξουσία έριξε το «ναρκωτικό» των ταυτοτήτων. Υπήρξε μια μερίδα της Αριστεράς που «τσίμπησε» αρχικά. Όμως., όχι για πολύ. Και δεν είναι τυχαίο, ότι η επίσημη ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος (ΓΣΕΕ), που ανήκει μάλιστα στο κυβερνών κόμμα, σε πρόσφατη δήλωσή της κατέκρινε την κυβέρνηση όχι μόνο για τα μέτρα που προσπάθησε να προωθήσει στο Ασφαλιστικό, αλλά και για τα «άκαιρα μέτωπα» που άνοιξε, με πρώτο, φυσικά, το «Εκκλησιαστικό», δηλαδή το θέμα των ταυτοτήτων. Μπορεί να μην είναι «διανοούμενοι» οι άνθρωποι, αλλά ως έμπειροι συνδικαλιστές κατάλαβαν πολύ καλά τον εμπαιγμό. Αυτός ο εμπαιγμός θα ήταν αδιανόητος, αν η Αριστεράς δεν ήταν παγιδευμένη στα αντικληρικαλιστικά της στερεότυπα, κι αν τα στερεότυπα αυτά δεν ήταν κυρίαρχα στα ΜΜΕ σήμερα.

Βέβαια, η αληθινή αριστερή διανόηση στην Ευρώπη (π.χ. ο Αντόνιο Γκράμσι), όπως και η φιλελεύθερη διανόηση στον κόσμο ολόκληρο (όπως ο Αλέξανδρος ντε Τόκεβιλ ή ο Ντέηβιντ Θόροου) έχουν ήδη απορρίψει αυτά τα αντικληρικαλιστικά στερεότυπα, χωρίς να γίνουν «θρησκόληπτοι» ή «σκοταδιστές». Ομοίως, σημαντικές προσωπικότητες της Αριστεράς στην Ελλάδα, όπως ο Νίκος Ζαχαριάδης ή ο Πορφυρογέννης, έχουν καταδείξει τον φιλελεύθερο χαρακτήρα της Ορθοδοξίας κι έχουν αφήσει σημαντικές παρακαταθήκες μη δογματικής αριστερής σκέψης τουλάχιστον στο θέμα αυτό.

Πλην, μεγάλο μέρος των επιγόνων τους παραμένουν «αιχμάλωτοι» των στερεοτύπων, που δεν παράγουν ιδεολογία απελευθέρωσης, αλλά εξαρτημένα ανακλαστικά. Και τα αντικληρικαλιστικά στερεότυπα, όπως θα δούμε την επόμενη φορά, δεν είναι τα μόνα που παράγουν εξαρτημένα ανακλαστικά.

24.09.2015

Πηγή: www.antibaro.gr/